

Fordítók és hallgatók tapasztalatai a frazémák megfeleltetéséről – két kérdőív elemzése

Laszlóczki László

E-mail: laszloczki.laszlo@gmail.com

Kivonat: A jelen tanulmány két kérdőív elemzéséről szól, amelyek feltárják a frazémák (több tagból álló, átvitt értelmű állandósult szókapcsolatok) ismeretét, használatát és fordítási nehézségeit. Az egyes kérdőívek két célcsoportnak készültek: az egyiket már végzett és gyakorló fordítók kapták, a másikat még végzés előtt álló fordító szakos hallgatók töltötték ki. Mindkét felmérés a forrásnyelvi szöveg és a célnyelvi szöveg frazémáit és azok megfeleltetéseit vizsgálja. A frazémák fordítása nincs a fordítástudományi kutatások és az oktatás középpontjában, ezért a hallgatók nagy része azt emelte ki, hogy az oktatás során szívesen hallana többet a frazémák fordításáról. Számos kitöltő (fordító és hallgató egyaránt) úgy fogalmazott, hogy szerencsés volna, ha nagyobb figyelmet kapnának ezek a magas szintű kreativitást és fordítási kompetenciát igénylő, átvitt értelmű állandósult szókapcsolatok. Érdekes, hogy számos kitöltő látott fantáziát a frazémák, továbbá a gépi fordítás és a mesterséges intelligencia esetleges jövőbeli kapcsolatában.

Kulcsszavak: frazéma, frazémafordítás, kérdőív, gépi fordítás, fordításoktatás

1. Bevezetés

A technikai és technológiai fejlődésnek köszönhetően manapság a fordítástudomány figyelme elsősorban olyan részterületekre irányul, mint a gépi fordítás, utószerkesztés, lokalizálás stb., és emiatt számos egyéb terület kutatása háttérbe szorul. A frazémákról (szólásokról, közmondásokról) számos gyűjtemény, gyakorlókönyv, tanulmány, szakdolgozat és doktori disszertáció látott napvilágot (Földes 1987; Bárdosi 1997, 2015; Dörnyei és Thurell 1999; Forgács 2004, 2007, Makkai és Kontra 1987; Makkai et al. 1995), viszont fordításukról jóval csekélyebb mennyiségű a szakirodalom (Klaudy 2007; Klaudy és Kovács 2016; Kovács 2016), pedig ez is kutatásra váró terület. A frazémák megfeleltetése magas fokú anyanyelvi és idegennyelvi jártasságot, kreativitást, leleményt, valamint naprakész fordítói

Hivatkozás: Laszlóczki L. 2023. Fordítók és hallgatók tapasztalatai a frazémák megfeleltetéséről – két kérdőív elemzése. *Fordítástudomány* 25. évf. 1. szám. 81–98.

DOI: <https://doi.org/10.35924/fordtud.25.1.5>

kompetenciát igényel a fordítótól (Klaudy 2005: 57). A mesterséges intelligencia világában megfigyelhető az a törekvés, hogy a fordítással kapcsolatos feladatokat rábizzuk egy szofisztikált szoftverre (Maylath 2013: 41), viszont a frazémák fordítása esetében ez nem mindig járható út.

2. A kutatás módszertana

Kutatásomban kijelöltem két egymáshoz hasonló, de mégis jól elkülöníthető célcsoportot: a már végzett és gyakorló fordítókat, továbbá a végzés előtt álló fordítószakos hallgatókat, hogy kérdőíves vizsgálattal felmérjem, mit gondolnak a frazémák fordításáról.

A kérdőívek abban hasonlítanak egymásra, hogy a kérdések típusa alapján egyaránt tartalmaznak zárt (strukturált) és nyitott (nem strukturált) kérdéseket is. Zárt kérdésnél a kérdések alatt előre megadott válaszlehetőségek szerepelnek, melyekből egyet vagy többet lehetett választani a kitöltőnek. Ezeket a válaszokat könnyű kódolni és feldolgozni, viszont ebben az esetben a válaszadóknak nincs lehetőségük a kérdőíven levőtől eltérő választ adni vagy saját véleményüket megfogalmazni. Nyitott kérdések esetében nincsenek válaszlehetőségek, mert a kitöltő a saját maga fogalmazza meg válaszait. Ezek a válaszok nehezebben kódolhatók, hosszadalmas a feldolgozásuk, viszont megvan a lehetőség arra, hogy a bonyolultabb kérdésekre adott kifejtős válaszokban olyan értékes információt találunk az elemzés során, amire nem gondoltunk korábban (Fóris 2008: 125–126).

Törekedtem arra, hogy a kérdőíven szereplő kérdések világosak legyenek, olyanok, hogy egyértelmű választ lehessen rájuk adni. Igyekeztem nem feltenni olyan kérdést, amely bizalmas információt kér a kitöltőtől. Figyelembe vettem, hogy a kérdőív ne legyen túl rövid vagy túl hosszú, hogy a válaszadók egyfelől komolyan vegyék a kitöltést, másfelől ne veszítsék el a türelmüket a hosszúra nyúló kitöltés közben (Fóris 2008: 126–127). Mielőtt végleges formában küldtem volna ki a kérdőíveket, csináltattam egy próbakitöltést. Ebben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Fordító- és Tolmácsképző Tanszékén Dr. Robin Edina volt segítségemre. Lehetővé tette számomra, hogy az egyik fordítástechnikai kurzusán élőben tesztelhessem a hallgatókkal a kérdőívemet: a közös kitöltés közben hangosan gondolkodtunk azon, hogy milyen továbbfejlesztendő területei vannak az általam összeállított mérési eszköznek.

A kitöltött kérdőív feldolgozása számítógépen történt. A Google Űrlap segítségével folyamatosan nyomon tudtam követni, hogy hányan töltötték ki és milyen válaszokat adtak az egyes kérdésekre. A folyamatos nyomon követés azért volt hasznos, mert a kérdőívek lezárása előtt már lehetett tudni, hogy nagyságrendileg milyen arányban oszlanak meg az egyes kérdésre adott válaszok, így már ekkor is értékes információkhoz jutottam. A kérdőívek lezárását követően az összes választ egyetlen Excel-fájlba importáltam. Az így létrejövő nagyméretű adatbázisban kérdésekre lebontva meg tudtam vizsgálni, hogy melyik kitöltő milyen

választ adott. Ez a feladat magas fokú precizitást és koncentrációt igényelt, és rendkívül időigényes volt. A kiértékelést követően megállapítottam, hogy az érdekségek mellett fordítástudományi szempontból számos új és hasznos eredményt hozott a két kérdőív.

3. A kérdőívek bemutatása

A fordítóknak szánt 18+1 kérdésem célja annak feltárása, hogy a gyakorló szakemberek ma milyen frazémafordítási eljárásokat alkalmaznak. A hallgatóknak szánt 22+1 kérdés pedig azt hivatott megvizsgálni, hogy a mai magyar fordításoktatás milyen mélységben foglalkozik a frazémákkal. A válaszadók anonimitása miatt név nélkül idézem a válaszokat.

Az első kérdőív (fordítói kérdőív) kitöltésére már végzett, gyakorló fordítókat kértem fel. Számos fordításkutatónak, oktatónak, nyelvi szakembernek juttattam el a kérdőívet, részben a magyarországi fordítók érdekképviselői szervezetein keresztül. Az e-mailek körbeküldése mellett nagy hasznát vettem egy népszerű közösségi oldalnak is (Facebook). Az itt található szakmai csoportokban a kitöltés mellé pozitív, biztató kommenteket is kaptam néhány alkalommal. Sikerült elérni, hogy 50 fő töltse ki a kérdőívet, így ennél a számnál le is zártam.

A második kérdőívem (hallgatói kérdőív) a fiatalabb generációnak, a fordító szakos hallgatóknak szólt. A célom az volt, hogy a lehető legtöbb hallgató töltse ki országshoz, viszont összesen csak 23 hallgató töltötte ki a kérdőívet. Magyarországon összes létező, fordításoktatással legalább szakirányú továbbképzés formájában foglalkozó egyetemnek továbbítottam a kérésemet, hogy küldjék el a fordító szakos hallgatóknak. Igyekeztem több csatornán is kommunikálni a szándékomat: hallgatói önkormányzatok, tanulmányi előadók, szakfelelősök, képzésvezetők, tanszékvezetők és intézetvezetők e-mail-címeire írtam. Számos esetben olyan választ kaptam, hogy nincs fordítóképzés az adott egyetemen, ellentétben az interneten fellelhető információval, vagy úgy tájékoztattak, hogy nem fogják továbbítani a kérésemet, mert az oktatók nem foglalkoznak a frazémákkal. Folyamatos, hónapokig tartó, többszöri próbálkozásom után úgy döntöttem, hogy 23 kitöltés után lezárom ezt a kérdőívemet is, és az eddig beérkezett válaszokat fogom elemezni. A hallgatóktól kapott válaszok száma minden erőfeszitésem ellenére alacsony. Ezért fenntartással kell kezelni az adatokat, emiatt inkább a jelenségek felmérésére koncentráltam, nem pedig a különbségek számszerűsítésre. Alternatíva lehetett volna, hogy lemondok ezekről a válaszokról, viszont akkor teljesen meghiúsult volna az összehasonlítás az 50 fordító válaszaival. A problémák feltérképezéséhez viszont a 73 kitöltést már elegendő kiindulási alapnak tartottam.

4. A kérdések és a válaszok elemzése

Rendhagyó módon nem hoztam létre két nagy fejezetet a fordítói és hallgatói kérdőívnek és azok elemzésének, helyett inkább összevontam őket, és eredményeiket egyszerűen mutatom be. A csoportosítást a kérdések alapján végeztem, mert – természetesen néhány eltéréstől eltekintve – a két kérdőív nagyjából azonos kérdéseket tartalmaz. Törekedtem arra, egy-egy kérdést vagy összetartozó kérdéscsoportot, valamint a két megkérdezett csoport válaszát egy-egy bekezdésben ismertessem. Az elemzés végén mellékletként természetesen megtalálható mindkét kérdőív valamennyi kérdése és a lehetséges válaszok is. Az elemzésben helyenként szó szerint idézem a kérdéseket, a többi helyen átfogalmazva ismertetem őket. A közérthetőséget és az áttekinthetőséget szem előtt tartva a két csoportra vagy fordítóként vagy hallgatóként hivatkozom. Mindkét csoport válaszai közül idézek néhányat, ezeket dőlt betűvel szedem.

A megkérdezett hallgatók legfőképpen magyar–angol, de esetenként magyar–német vagy magyar–francia nyelvpárú képzésben vesznek részt. Átlagos életkoruk 32, a fordítóké pedig 42 év. A hallgatók átlagos életkora valószínűleg azért ilyen magas, mert a válaszadók több mint fele szakirányú továbbképzésen vesz részt (esetenként távoktatásos formában). A hallgatók másik fele pedig mesterképzés keretein belül végzi a fordítóképzést. A fordítók mindegyike fordít angol–magyar nyelvpárban legalább az egyik irányban. Az angol nyelv dominanciája mellett számos fordító dolgozik még német, orosz, olasz, spanyol, francia, portugál, cseh, svéd, norvég és holland nyelvről magyarra. Ez a széles paletta lehetőséget teremt arra, hogy a több nyelvpárban szerzett tapasztalattal rendelkező fordítók válaszaiból merítsek és vonjak le következtetést.

A fordítók átlagosan 14 éve dolgoznak fordítószakmában. A fordítói végzettségre adott válaszokból kitűnik, hogy ma a legnépszerűbb választás (kb. 40%) a szakirányú továbbképzés, ezt követi a mesterképzés (30%). Doktori fokozattal, specializációval vagy országos fordítóvizsgával csak nagyon kevés fordító (8–12%) rendelkezik.

A hallgatóknak arra is kellett válaszolni, hogy mikor hallottak először a „frazéma” kifejezésről, és milyen mélységben foglalkoztak/foglalkoznak velük a képzés során. A megkérdezettek fele csupán egyetemi tanulmányai során, néhányan középiskolában, többen viszont eddig még sosem hallottak a frazémákról. A válaszok túlnyomó többségében nem foglalkoztak velük, vagy csak érintőlegesen, de biztos, hogy nem volt alkalmuk különálló kurzus keretein belül elmélyedni a témában: *„Ha fordítás, tolmácsolás közben előjön egy-egy frazéma, akkor megbeszéljük annak a fordítását, esetleg néhány hasonlót, de külön nem foglalkozunk velük.”* A válaszokból értelemszerűen következik, hogy a hallgatók csak nagyon kis mértékben, alig foglalkoztak/foglalkoznak frazémafordítási eljárásokkal (7. kérdés): *„Nem tanultunk erre külön eljárásokat, ha van az adott frazémának angol megfelelője, akkor azt használjuk, ha nem ismerünk ilyet, akkor megpróbáljuk valahogy a hangulatát visszaadni.”* Arról, hogy a képzés során

eleendő ismeretre tettek-e szert a frazémákról (válaszlehetőségek: igen, többnyire, kevésbé, nem), a hallgatók fele úgy nyilatkozott, hogy kevésbé, egynegyede pedig egyáltalán nem szerzett megfelelő ismereteket. Éppen ezért a válaszadó hallgatók mintegy háromnegyede véli úgy, hogy nagyon is szükséges volna arra, hogy a képzés során sokkal részletesebben tanuljon a frazémákról.

Megvizsgáltam, hogy milyen nehézségekkel kell megküzdeniük a fordítóknak és a hallgatóknak, amennyiben frazémába ütköznek, és azt milyen módon feleltetik meg, milyen választási lehetőségeik vannak. A fordítók mintegy fele legalább négy-öt átváltási műveletet sorolt fel és hozzátette a saját fordítási tapasztalatát is (pl. *„Általában egyszerű azonosítani a frazémákat. A problémát az szokta okozni, amikor a FNY-i szöveg frazémája a FNY kultúrájához kötődik, és úgy döntök, hogy a frazémát a CNY-i kultúrának megfelelően szeretném lefordítani. Pl.: It's not my cup of tea. – Az angol kultúrához szorosan kapcsolódik a tea, ezért próbálom a frazémát úgy lefordítani, hogy a magyar kultúrához kapcsolódó megfelelő tartalmazó frazémát találjak (pl.: not my cup of tea – nem kenyerem) – ez sokszor feladja a leckét.”*). Kevesebb gyakorlati tapasztalattal és elméleti háttér híján a hallgatók az alábbiak szerint látják azt, ha fordítás során nehézségekbe ütköztek/ütköznek, ha egy frazémát azonosítanak a FNY-ben. Egy példa arra, hogy az egyik hallgató általában szavakat fordít: *„Sokszor nem tudom, hogy van-e célnyelvi megfelelője és ha igen, akkor mi az. Illetve nehezkesebb lefordítani őket, mivel pl. a »bedobja a törölközőt«-nél először egy másik forrásnyelvi jelentésre kell gondolnom, pl. arra, hogy »feladja« és csak utána tudom azt átültetni a célnyelvbe, tehát egy extra lépést igényel.”* *„Szótárban és internetes keresőkben is nehéz megtalálni a megfelelőjét, sőt néha az értelmezését is, mivel a gépek intelligenciája/szótárak logikája többnyire csak a tükörfordítás szintjéig megy.”* Az ekvivalencia biztosításának fontosságára utal az a hallgatói válasz is, hogy mekkora kihívást jelent *„megérteni a pontos jelentést és megtalálni a CNY-i megfelelőt, elkerülni a tükörfordítást”*.

Az átváltási műveletekkel (kihagyás, betoldás, felbontás, összevonás stb.) kapcsolatban határozott válaszokat kaptam a fordítóktól. A kitöltők fele teljesen tudatosan használja őket (pl. *„Főleg a reáliák és kultúraspecifikus kifejezések esetében alkalmazok tudatosan kihagyást, magyarázatot, vagy kulturális behelyettesítést.”*), 40%-uk már kevésbé tudatos (pl. *„A műveletek nevét később tanultam meg, mint ahogy alkalmazni kezdtem őket. Tudatosan egyiket sem használom, de néha utólag rájövök, mit is csináltam.”*), a fordítók 10%-a pedig egyáltalán nem ismeri az átváltási műveleteket. A hallgatók viszont nagyon vegyes válaszokat adtak, például: *„nem végzem tudatosan, ha valami nem egyértelmű, akkor az interneten tájékozódok a jelentésről és az adott nyelvben található megfelelőjéről”,* vagy *„néha alkalmazom őket, de nem gyakran és nem tudatosan”,* vagy *„a tanultakat aktívan használom, a kompenzálást kevésbé. Leggyakrabban: átalakítás, összevonás, felbontás. Az antonim fordítást is alkalmazom, ha lehet és szükséges”* vagy *„nem igazán, el is felejtettem, hogy van ilyen, de azért sokat használom”*.

A fordítóktól és a hallgatókról egyaránt érdekes és igen változatos válaszokat kaptam arra a kérdésre, hogyan döntenek el, hogy milyen módszert alkalmaznak egy frazéma megfeleltetésekor. A fordítók számos esetben odafigyelnek a kontextusra: („*célközönség és regiszter alapján döntök*”, „*a szöveg célját, a szerző által elérni kívánt hatást veszem figyelembe*”, „*stílus és szövegjegyek függvénye*”, vagy az a „*kérdés, hogy létezik-e minél közelebbi CNY-i frazéma, és az mennyire illeszkedik a CNY-i szövegbe*”). A hallgatók az előforduló szó szerinti fordításon túl a CNY-i megfelelőt gyors internetes keresés mellett körülírják, vagy „*esetleges célnyelvi párokkal vagy azonos jelentésű egyszerű megfogalmazásokkal*” kreatívan hidalják át a problémát. Az, hogy az említett nehézség esetében milyen módszert alkalmaznak a hallgatók, nagymértékben függ a kontextustól és a célnyelvi befogadóktól: „*Szöveggörnyezethez, szituációhoz illeszkedő módszert keresek, figyelek az eredeti frazéma hangulatára, stílusára, ill. mérlegelem, hogy a célnyelvi szöveg megértése és élvezhetősége szempontjából a célnyelvi olvasó számára melyik előnyösebb*”. Viszont több hallgató azt válaszolta, hogy nem tudja, nem ismer megfelelő módszereket, vagy attól függ, hogy egyszerűen talál-e célnyelvi frazémát vagy sem.

A fordítók a következő, igen sokféle válasszal indokolták azt az esetet, ha a FNY-ben nincs frazéma, ennek ellenére frazémával fordítanak a CNY-ben. A válaszok csoportosítása után törekedtem mindegyik féle válaszból egy-egy frappáns megfogalmazást kiemelni: „*a szöveg típusa*”, „*a stílus tükrözése*”, „*magyaros lesz így a szöveg*”, „*amikor egy filmbéli helyzet úgy kívánja*”, „*nagyon ritkán*”, „*ha a FNY-en bemutatott jelenségre a CNY-ben van egy kifejezőbb megnevezés*”, „*Ilyen maximum ösztönösen szokott történni, ha nagyon odakívánczik a magyar szövegbe egy frazéma. Főleg olyan szövegeknél fordul elő, ahol az eredeti nagyon »lapos«, és ingert érzek, hogy kicsit feldúsítsam (holott ez nem biztos, hogy üdvözlendő megoldás)*” és „*fordításnál a FNY-i üzenet átadása nagyon fontos, ha ez csak egy kreatív megoldással lehetséges, szerintem nincs akadálya a CNY-i frazémának*”. Jól látható, hogy a fordítók szerint számos szempont meghatározó lehet egy ilyen döntési helyzetben. Ugyanerre a kérdésre a hallgatók a következőket válaszolták: „*általában függ a szöveg műfajától is, de leginkább csak abban az esetben alkalmazom, ha nincs a FNY-ben, ha egyből beugrik egy jó megoldás*” vagy „*egyelőre fel sem merült bennem, hogy így tegyek, de ha a szövegnek »jót tesz«, akkor lehet, hogy alkalmaznék frazémát*”. Egy hallgató akkor tenne így, „*amennyiben ezáltal izesebb, érzékletesebb lesz a fordítás.*”

A fordítás önálló, egyéni (magányos) munkának tűnik, viszont sok esetben igenis csapatmunka. A fordításokra kapott visszajelzések rendkívül fontosak a fordítóknak és a hallgatóknak egyaránt. Ezért megkérdeztem a kérdőívek kitöltőit, hogy szoktak-e a frazémákkal (és megfeleltetéseikkel) kapcsolatos bármilyen visszajelzést kapni. A magyarországi (és főleg a globális) fordítópia szereplőit, lehetőségeit és nagy méretét tekintve megdöbbentő, hogy a válaszadó fordítók majdnem 80%-a semmilyen visszajelzést nem kap a munkájáról. Érdekes viszont, hogy aki igennel válaszolt, úgy nyilatkozott, hogy „*dicsérettel illették az alkal-*

mazott frazémát az eredetisége miatt”, „a lektorok értékelik a (ritka) frazémákra talált megoldásaimat” vagy „nagy felelősség van a fordító vállán és ha nem pontos a munkája, akár okozhat másoknak károkat is”, továbbá „ez általában nem a javítás, hanem a jobbítás kategóriája. Volt, hogy a megrendelő visszaegyszerűsítette a frazémát, mert vagy nem ismerte azt, vagy mert úgy ítélte meg, hogy a célközönségnek az megfelelőbb”. A válaszadó hallgatók közel 80%-a ugyanúgy semmilyen visszajelzést nem kapott a frazémákkal és megfeleltetéseikkel kapcsolatban, mint a fordítók, a kép azonban itt negatívabb: aki kapott, azt többnyire a „nem megfelelő stílusú megoldás” vagy „nem ekvivalens frazéma alkalmazása” miatt kritizálták. Érdemes kitérni az alábbi válaszra is: „Szakportálon (sport) néha számonkérlik, hogy az ismert külföldi kifejezések helyett miért nem magyart használunk. De feliratoknál is volt néha értetlenség, amikor a hely/ időhiány miatt bővíszkedni kellett, de ott elfogadták.”

Arra a kérdésre, miszerint a fordítónak van-e felelőssége abban, hogy a fordítás által új frazémák kerülnek be és honosodnak meg a CNY-ben, a válaszadó fordítók elsöprő többsége (84%) felelt igennel. Ez azt mutatja, hogy a fordítók tudatában vannak annak a ténynek, hogy munkájuk nagy kihívással és nem kevesebb felelősséggel jár. Ezt úgy indokolták, hogy „az első használatkor várható, hogy mások is az általam használt kifejezést veszik majd át”, „van felelőssége, hiszen a fordítók egy részének munkája elismert platformokon (pl. szakfolyóiratokban, megbízható internetes oldalakon publikálva) jelenik meg”, „felelőssége van, hiszen más fordítók is forrásként felhasználhatják saját fordításukban, így terjedhetnek mind a helyes, mind a megkérdőjelezhető fordítások, nem utolsósorban pedig az információ módosítja a befogadó/célközönség tudásrendszerét”, „nyelvi divathullámokat indítva és felerősítve közreműködhetnek a keletkező frazémák elterjesztésében, meghonosításában”, vagy úgy vélték, hogy „folyamatosan változik a világ, ezáltal a nyelv is: a fordítóknak muszáj naprakésznek lenniük a legújabb szóhasználati trendekkel és következetesen, szabályosan kell eljárniuk minden esetben”. Szembetűnő, hogy a válaszadó hallgatók fele-fele arányban vélekedtek igennel és nemmel. A fordítók válaszával összehasonlítva ez azt mutatja, hogy a hallgatók még nincsenek tisztában azzal a ténnyel, hogy (jelenlegi vagy leendő) munkájuk nagy kihívással és nem kevesebb felelősséggel jár. Azok, akik igennel válaszoltak az előző kérdésre, úgy vélekednek, hogy „alapvetően a fordítónak a célnyelv jellegzetességeit kéne szem előtt tartania, viszont, ha vannak olyan frazémák, amelyek elterjedőben vannak, de esetleg még nem honosodtak meg teljesen, azokat is nyugodtan használhatja” vagy „igyekezni kell ezt [a célnyelvben még nem elterjedt frazémát – LL] elkerülni, de ha nincs elfogadható magyar megfelelő, akkor néha nyelvújítani kell”. Érdekes gondolkodásról árulkodik az a válasz is, hogy „nem biztos, hogy minden esetben az a jó, ha költőt játszunk. Én kezdőként csak akkor csinálnék ilyet, ha a FNY-en is neologizmusokkal játszott a szerző.”

Lévén a frazémák megfeleltetése az egyik legnagyobb leleményességet igénylő szegmense a fordítói munkának (Klaudy 2006: 15), napjaink fordítóiipari technológiai vívmányainak széles körű alkalmazása mellett érdekes válasz szü-

letett arra, hogy a fordítók vajon ugyanúgy feleltetnek-e meg egy többször előforduló FNY-i frazémát és ugyanúgy járnak-e el, amennyiben CAT-eszközöket használnak. A válaszadók közel kétharmada a szoftverek segítségével (de nem helyett) inkább bízik saját kreatív megoldásában, még ha ez azt is jelenti, hogy a több ízben előforduló frazémát nem mindig feleltetik meg ugyanúgy. A CAT-eszközök széles körű oktatása és alkalmazása mellett igen változatos válaszok született arra, hogy a hallgatók vajon ugyanúgy feleltetnek-e meg egy többször előforduló FNY-i frazémát, és ugyanúgy járnak-e el, amennyiben CAT-eszközt használnak. Összességében kiderült, hogy a hallgatók jobban ragaszkodnak a frazémák ugyanolyan megfeleltetéshez, mint a fordítók, ami igaz a CAT-eszközt használók és CAT-eszközt nem használók körére is.

A hallgatóknak egy olyan kérdésre is válaszolniuk kellett, amely arra vonatkozott, hogy célszerűnek tartanák-e, ha a CAT-eszközök használata során a fordítói rács mellett a találatoknál megjelenne, hogy az adott kifejezés frazéma (pl. felső indexben PHR). A hallgató 70%-a vélné hasznosnak ezt a funkciót, mert „*így alternatívák felsorolása is lehetővé válik*”, továbbá, ahogy egy hallgató írja, azért lenne előnyös, mert ha „*egy hosszú fordítás során éppen nem veszem észre, hogy a FNY-i szöveg frazémát tartalmaz, hanem szó szerinti fordítással félre lehet az értelem, illetve hasznos lenne bizonyos FNY-i részekre frazématalálatokat kapni, melyek egy-egy FNY-i szegmens fordítását sokkal szebbé tennék*”. Jó ötletnek tűnik az is, hogy „*talán, ha külön listára lehetne gyűjteni őket (és nem együtt a terminológiával)*”. A nemmel válaszolt hallgatók nagy része nem használ CAT-eszközt, így nem tudja megítélni, hogy mennyire lenne hasznos ez a funkció.

Arra a két kérdésre, hogy milyen mértékben elengedhetetlen, hogy kreatív legyen a fordító egy frazéma megfeleltetése során, igen határozott választ adtak a fordítók. A válaszokat egy hatfokú skálán (0: egyáltalán nem, 5: a lehető leginkább) kellett bejelölni. Szembetűnő, hogy a 0, 1 és 2 lehetőségeket senki sem választotta. A válaszadók közel egyharmada 3-assal, közel egynegyede 4-essel, közel fele pedig egyértelműen 5-össel szavazott. Ebből kitűnik, hogy a kérdőív kitöltői mind úgy vélik, hogy a frazémák megfeleltetése magas fokú anyanyelvi és idegen nyelvi jártasságot, kreativitást, leleményt, valamint naprakész fordítói kompetenciát igényel a fordítótól. A skálán jelölt szavazatukat úgy indokolták, hogy „*A fordító a saját világmépen/értékrendjén/kreativitásán át szűri a FNY-i szöveget, vannak nyilvánvaló esetek, amikor mindig ugyanúgy kell megfeleltetni egy frazémát, de ha a FNY-i író nem túl kreatív, akkor a fordítónak kell annak lennie, hogy ne untassa az olvasót.*” „*A fordítás rendkívül nagy kreativitást igényel. Rengeteget lehet tanulni jó fordítói megoldásokból.*” „*A megfeleltetésnek odaillőnek kell lenni, de esetenként új dolgokat is kitalálhatunk, ez a nyelvvel dolgozók jutalma.*” A hallgatók részéről már kevésbé érkezett határozott igen válasz. A válaszokat nekik is ugyanazon a hatfokú skálán (0: egyáltalán nem, 5: a lehető leginkább) kellett bejelölni. Szembetűnő, hogy a hallgatók közel fele 4-essel, egyharmada 5-össel válaszolt. „*Kreatívnek kell lenni olyan szempontból,*

hogy ha van a frazémára CNY-i megfelelő, attól még nem biztos, hogy minden esetben be lehet illeszteni az adott szövegbe, valamint előfordulhat, hogy ha nincs CNY-i megfelelője, máshogy kell megközelíteni a kifejezés fordítását, ami több kreativitást és energiát igényelhet.” „Minél elvontabb egy kifejezés, annál nagyobb szükség van a fordító kreativitására és intuíciójára.” A hallgatói válaszokból szintén az tűnik ki, – a fordítók válaszaihoz hasonlóan – hogy a frazémák megfeleltetése magas fokú anyanyelvi és idegen nyelvi jártasságot, kreativitást, leleményt, valamint naprakész fordítói kompetenciát igényel, ha ez a hallgatónál még nem is annyira tudatos.

A frazémák megfeleltetéséhez használt forrásokra (nyomtatott szótárak, online szótárak, nyomtatott gyűjtemények, online gyűjtemények, online párhuzamos szövegek, online adatbázisok, saját kreatív megoldások, egyéb források) vonatkozó kérdéskor a fordítók több választ is meg tudtak egyszerre jelölni. Kiugróan magas (80% és feletti) eredményt hozott az online szótárak, az online párhuzamos szövegek és a saját kreatív megoldások választása. A válaszadók alig fele használt nyomtatott szótárt, nyomtatott gyűjteményt pedig ennél is kevesebben (22%). A hallgatók körében kiugróan magas (70 és 80% és feletti) eredményt hozott az online szótárak, az online párhuzamos szövegek és adatbázisok, továbbá a saját kreatív megoldások választása. Érdekes viszont, hogy a hallgatók sokkal kisebb mértékben támaszkodnak a nyomtatott szótárakra és gyűjteményekre, mint a végzett fordítók (ennek egyik oka lehet, hogy 10 év különbség van az átlagos életkorban a két csoport között). A két csoport válaszai rendkívül fontosak, és azt bizonyítják, hogy igenis érdemes volna a fordítói kreativitással és az online forrásokkal a frazémák fordításának szempontjából is foglalkozni, akár külön kutatások keretében is. Még ha a frazémák nem is feltétlenül képezik napjaink fordítástudományi kutatásainak fősodratát, a válaszok megoszlása egyértelműen mutatja, hogy igen nagy igény mutatkozik arra, hogy a lehető leggyorsabban – online – elérhető legyenek frazémagyűjtemények és frazéma-megfeleltetések, továbbá az egyéni fordítói kreativitás fontossága mindkét csoport válaszai között előtérbe került.

Néhány korábbi kérdésre adott válaszban már szóba került a kontextus fontossága. A válaszadó fordítók több mint 80%-a szerint a szöveggörnyezet vizsgálata elengedhetetlen, segítséget nyújt egy frazéma megfeleltetése során. Tulajdonképpen olyan válasz nem is érkezett, amely figyelmen kívül hagyná a kontextust a frazéma megfeleltetésekor. Ezt azzal indokolták, hogy „főleg angolban rendkívül gyorsan születnek új idiómák, frazémák, ezért ember legyen a talpán, aki ezt tudja követni. Van, amikor a kontextus segít kibogozni, hogy mit jelenthet egy adott szókapcsolat, de persze olyan is van, hogy köze nincs hozzá, és akkor jöhetnek a szótárak/online források” vagy „önmagában egy frazéma nem biztos, hogy annak tűnik, csak a kontextus alapján érezzük, hogy „itt valami nem kerek” és tovább vizsgálódunk”. Ugyanerről a kérdésről a hallgatók szinte teljes mértékben ugyanúgy gondolkodnak, mint a fordítók. A válaszadók nagyjából 90%-a szerint elengedhetetlen a szöveggörnyezet, mert az segítséget nyújt egy frazéma megfeleltetése során. „A kontextus dönti el, hogy milyen stratégia alkalmazása célszerű a

fordításnál, és hogy a célnyelven milyen regiszterhez illő frazéma felel meg”, más szavakkal „minden szöveg saját környezetet ad egy-egy frazémának, ami árnyalt lehet jelentésben és fordításban is.”

Annak okát, hogy a fordító nem frazémaként ért egy frazémát, hanem szó szerint, a hallgatók többsége abban látja, hogy a fordító például „nem ismeri a szóösszetételt”, „szó szerint lefordítja, mert nem tudja a mögöttes jelentést”, vagy „ha nem értelmezi a szöveget, csak automatikusan fordít, akkor előfordulhat, hogy nem érzékeli a frazéma szerepét és a fordításnál eltolódnak a jelentések. Figyelmetlenség, tudás hiánya, sietség miatt is történhet.”

A fordítóknak szánt kérdőív talán legfontosabb kérdésénél a kitöltőknek az volt a feladata, hogy saját szavaikkal definiálják a frazémát. A felmérésben részt vevők több mint 80%-a úgy fogalmazott, hogy a frazéma egyszerűen állandósult szókapcsolat. Ki kell térni arra, hogy közülük csupán néhányan fejtették ki bővebben, hogy a frazéma „valamilyen konnotatív jelentést hordoz”, „olyan egységként működő szókapcsolat, amelyeknél a szókapcsolat jelentése eltér az egyes elemek denotatív jelentésétől”. Helytálló megfogalmazás volt az is, hogy a frazéma „a francia »expression imagée« nyomán »képszerű kifejezés« vagy köznyelvi metafora” vagy olyan „állandósult szókapcsolat (mots figés), amelynek jelentése nem származtatható az őt alkotó egyes szavakéból”.

Fontosnak tartottam lehetőséget biztosítani, hogy a kitöltésben részt vevő fordítók ne csak a szakmai kérdésekre adott válaszukkal járuljanak hozzá kutatásom eredményeihez, hanem fogalmazzanak meg egyéb, releváns kritikai észrevételeket is a kérdőívvel kapcsolatban. Sajnos kevesen éltek a lehetőséggel, viszont annál tanulságosabb következtetésekre jutottam. Az egyik kitöltő úgy nyilatkozott, hogy a frazémák iránti érdeklődés miatt felvett egy frazeológiai kurzust. Egy másik kitöltő megosztotta, hogy ha CAT-eszközzel fordít, a frazémákat kimondottan nem veszi fel a fordítómemóriába (TM), mert ezek a legsubjektívabban mérlegelendő elemek közé tartoznak a fordítás során. A hallgatóknak is biztosítottam lehetőséget, hogy ne csak a szakmai kérdésekre adott válaszukkal járuljanak hozzá kutatásom eredményeihez, hanem fogalmazzanak meg egyéb, releváns kritikai észrevételeket is, viszont ezzel a lehetőséggel nem éltek.

5. Összefoglalás

A fordítóknak és a fordítószakos hallgatóknak szánt, a frazémák ismeretét, használatát és fordítási nehézségét feltáró, személyre szabott két kérdőív elemzése értékes válaszokkal szolgált, a kutatás friss eredményeket hozott.

Annak ellenére, hogy a frazémák és megfeleltetések nincsenek a fordítástudományi kutatások fókuszában, egyfelől érdemes volna megpróbálni összekapcsolni őket a gépi fordítás és a mesterséges intelligencia nyújtotta előnyökkel. Másfelől ezáltal nagyobb lendületet kaphatna a frazémafordítás kutatása, ami a frazémák fordításáról szóló szakirodalom bővülését jelentené, így naprakészebb, fris-

sebb kutatásokból lehetne tájékozódni. Ez újabb lehetőségeket is jelenthetne a fordításoktatáson belül: ahogy a hallgatók is megfogalmazták, eddig kevés alkalmalammal tanultak a frazémákról, pedig a részükről volna rá igény; szerencsés volna, ha nagyobb figyelmet kapnának ezek a magas szintű kreativitást és fordítási kompetenciát igénylő, átvitt értelmű állandósult szókapcsolatok (Cacciari 1993: 27). Ez azért rendkívül fontos megállapítás, mert a 73 kitöltő túlnyomó többsége általánosan, röviden, csupán állandósult szókapcsolatként definiálta a frazémát, holott tudjuk, hogy sokkal többről van szó.

A felmérésekben részt vevő valamennyi kitöltő egyetért abban, hogy a frazémafordítás rendkívül összetett, magas fokú kreativitást igénylő feladat (Klaudy 2005: 57). Főleg akkor lehet magas szinten végezni, ha figyelembe vesszük, hogy a fordítás csapatmunka: lehet tanulni egymástól, még ha nem is vesszük fel közvetlenül a kapcsolatot (hallgatókra, gyakorló fordítóra és fordításkutatókra ez egyaránt vonatkozik). Kiemelendő a visszajelzés fontossága: ebben a felgyorsult világban is meg kell teremteni a lehetőséget, hogy a hallgató és a fordító több visszajelzést kapjon a munkájáról, főleg abban az esetben, ha olyan komplex fordítási feladattal kell megbirkóznia, mint a frazémák megfeleltetése.

Főleg a fiatalabb fordítói generáció válaszaiból kiindulva a felgyorsult, folyamatosan változó világban, a technológia rohamos fejlődése miatt kiemelt fontosságú volna a fordítói kreativitással és az online forrásokkal a frazémák fordításának szempontjából is foglalkozni: akár új, önálló kutatások keretében, akár újabb kurzusok meghirdetésével is.

Zárásként két megállapítást tehetünk a két kérdőív válaszait figyelembe véve: egyfelől a frazémáknak és a megfeleltetéseiket kísérő fordító eljárásoknak nagyobb hangsúlyt kell kapniuk az oktatásban, másfelől a hallgatók nem ismerték fel a szakmai kérdőívek kitöltésében (és később a sajátjuk összeállításában) rejlő lehetőséget. A modern kori kutatási módszerek ismerete és alkalmazása mind a kutatóknak, mind pedig a kutatásban részt vevő interjúalanyoknak hasznos módszertanilag, nem említve a fordítástudományi eredmények további bővülését: ezáltal újabb lépés tehető az önálló diszciplínává válás felé.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani a kitöltésben részt vevő számos fordításkutatóknak, oktatóknak, nyelvi szakembernek és a magyarországi fordítók érdekvékövető szervezeteinek, továbbá szeretném kiemelni az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Fordító- és Tolmácsképző Tanszék oktatóit, hallgatóit és munkatársait, akik továbbították és kitöltötték a kérdőívet, ezzel hasznos és tanulságos következtetésekhez segítve a kutatásom során. Külön köszönet illeti Dr. Robin Edina tanárnőt és Dr. Barta Péter tanár urat. A kérdőívek és az elemzésükből készült jelen tanulmány szakmai segítségükkel és iránymutatásukkal nyerték el végleges tartalmukat és formájukat.

Irodalom

- Bárdosi V. 1997. *Francia–magyar szólásszótár*. Budapest: Corvina Könyvkiadó.
- Bárdosi V. 2015. *Szólások, közmondások eredete*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Cacciari, C. 1993. The place of idioms in a literal and metaphorical world. In: Cacciari, C., Tabossi, P. (eds) 1993. *Idioms*. New York: Psychology Press.
- Forgács T. 2004. *Magyar szólások és közmondások szótára – Mai nyelvünk állandósult szókapcsolatai példákkal szemlélve*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Forgács T. 2007. *Bevezetés a frazeológiába: a szólás- és közmondáskutatás alapjai. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 69*. Budapest: Modern Filológiai Társaság–Tinta Könyvkiadó.
- Fóris Á. 2008. *Kutatásról nyelvészeknek. Bevezetés a tudományos kutatás módszertanába*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Földes Cs. 1987. *Magyar–német–orosz beszédfordulatok. (A három nyelv azonos jelentésű állandósult szókapcsolatai)*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Klaudy K. 2005. Általános fordítástechnika idegen nyelvről magyarra. Módszertani útmutató a tantárgy oktatásához. *Modern Nyelvoktatás* 11. évfolyam 1. szám. 57–64.
- Klaudy K. 2006. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- Klaudy K., Kovács M. 2016. Frazeologizmusok a szótárban és a fordításban – a fordítói kreativitásról. In: Bárdosi V. (szerk.) *Frazeológia. Az emberi világkép tükrözője*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 119–129.
- Kovács M. 2016. *A frazeológiai univerzálék fordítási aspektusai és üzenetközvetítő szerepe európai uniós kontextusban*. Doktori értekezés. Kézirat. Budapest: ELTE BTK.
- Makkai Á., Kontra M. 1987. *Angol/amerikai idiomatikus szólások és kifejezések tára*. Budapest: International House.
- Makkai Á. et al. 1995. *A Dictionary of American Idioms*. (3rd edition) Hauppauge, New York: Barron's Educational Series.
- Maylath, B. 2013. Current Trends in Translation. *Communication and Language at Work* Vol. 2. Issue 2. 41–50.

1. Melléklet A fordítói kérdőív kérdései

- A kitöltő életkora
- Hány éve van a fordítószakmában?
- Hány nyelvpárban fordít? Ha csak egy irányban, kérem, azt is jelölje (pl. EN↔HU, DE→HU).
- Melyik nyelv(ek)ről fordít magyarra?
- Van fordítói végzettsége? Ha igen, kérem, a legmagasabbat jelölje be.
 - nincs
 - országos fordítóvizsga
 - mesterképzés
 - specializáció
 - szakirányú továbbképzés
 - doktori fokozat
 - egyéb
- Fordítás során mennyire tudatosan alkalmazza az átváltási műveleteket (pl. összevonás, felbontás, betoldás, kihagyás, kompenzálás stb.)? Kérem, fejtse ki röviden.
- Fordítás során milyen nehézségekbe ütközött/ütközik, ha egy frazémát azonosít a FNY-ben? (Példák frazémára: nyélbe üt, bedobja a törölközőt, unja a banánt stb.) Kérem, hozzon példát a személyes tapasztalataiból.
- Ha a FNY-ben van frazéma, milyen módszerekkel, választási lehetőségekkel lehet ezeket megfeleltetni? Kérem, fejtse ki röviden.
- Hogyan dönti el, hogy egy FNY-i frazéma megfeleltetésekor milyen módszert alkalmaz? Kérem, fejtse ki röviden.
- Mi alapján dönt úgy, hogy frazémát alkalmaz a CNY-ben, ha a FNY-ben nincs frazéma? Kérem, fejtse ki röviden.
- A fordítókat számos alkalommal éri pozitív és negatív kritika is. Előfordult-e Önnel, hogy bármilyen, frazémákkal (és megfeleltetéseikkel) kapcsolatos visszajelzést kapott (pl. lektoroktól, olvasóktól)? Ha igen, kérem, fejtse ki röviden a következő kérdésnél.
 - igen
 - nem
- Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, válaszát itt fejtse ki röviden.

- Van-e felelőssége a fordítónak abban, hogy a fordítás által új frazémák kerülnek be és honosodnak meg a CNY-ben? Ha igen, kérem, röviden indokolja meg.
 - igen, van felelőssége
 - nem, nincs felelőssége
- Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, válaszát itt fejtse ki röviden.
- Mindig ugyanúgy feleltet meg egy többször előforduló FNY-i frazémát?
 - igen
 - többnyire
 - ritkán
 - nem
- Ugyanúgy jár el, amennyiben CAT-eszközt (pl. MemoQ, Trados stb.) használ?
 - nem használok CAT-eszközt, viszont mindig ugyanúgy feleltetem meg ugyanazt a frazémát
 - nem használok CAT-eszközt, és ugyanazt a frazémát sem feleltetem meg mindig ugyanúgy
 - igen, használok CAT-eszközt, ezért mindig ugyanúgy feleltetem meg ugyanazt a frazémát
 - igen, használok CAT-eszközt, de ugyanazt a frazémát nem feleltetem meg mindig ugyanúgy
- Milyen mértékben lehet kreatív és/vagy kell kreatívnak lennie a fordítónak egy frazéma megfeleltetése során? Kérem, válaszát egy 0-tól 5-ig terjedő skálán jelölje. (0: egyáltalán nem, 5: a lehető leginkább)
 - 0
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
 - Kérem, az előző kérdésre adott válaszát (számot) itt indokolja meg röviden
- Milyen forrásokra támaszkodik egy frazéma megfeleltetése során? Többet is jelölhet.
 - nyomtatott szótárak
 - online szótárak
 - nyomtatott gyűjtemények
 - online gyűjtemények
 - online párhuzamos szövegek
 - online adatbázisok
 - saját (kreatív) megoldások
 - egyéb

- Ön szerint egy frazéma megfeleltetése során milyen mértékben segít a (frazémát körülvevő) kontextus? Kérem, választát egy 0-tól 5-ig terjedő skálán jelölje. (0: egyáltalán nem, 5: a lehető leginkább)
 - 0
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5

○ Kérem, az előző kérdésre adott választát (számot) itt indokolja meg röviden.
- Ön hogy definiálná saját szavaival a frazémát? Kérem, fejtse ki röviden.
- Amennyiben bármelyik kérdéssel kapcsolatban van meglátása vagy szívesen kifejtené bővebben a választ, itt meg tudja tenni. Ebben az esetben kérem, hogy a kérdés számának feltüntetése után fogalmazza meg gondolatait.

2. Melléklet

A hallgatói kérdőív kérdései

- A kitöltő életkora
- Melyik nyelvpárban végzi a képzést?
- Milyen formában végzi a képzést (fordító és tolmács MA, szakirányú továbbképzés stb.)?
- Fordítás során mennyire tudatosan alkalmazza az átváltási műveleteket (pl. összevonás, felbontás, betoldás, kihagyás, kompenzálás stb.)? Kérem, fejtse ki röviden.
- Mikor hallott először a „frazéma” kifejezésről? (Példák frazémára: nyelvbe üt, bedobja a törölközőt, unja a banánt stb.) Kérem, fejtse ki röviden.
- A képzés során milyen mélységben foglalkoztak/foglalkoznak a frazémákkal?
- A képzés során milyen frazémafordítási eljárásokkal/gyakorlatokkal találkozott (eddig)?
- Elegendő ismeretre tett szert a frazémákról a képzés során?
 - igen
 - többnyire
 - kevésbé
 - nem

- Mennyire tartja szükségesnek, hogy a képzés során a frazémákról is tanuljon? Kérem, válaszát egy 0-tól 5-ig terjedő skálán jelölje. (0: egyáltalán nem, 5: a lehető leginkább)
 - 0
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
- Fordítás során milyen nehézségekbe ütközött/ütközik, ha egy frazémát azonosít a FNY-ben? (Példák frazémára: nyelvbe üt, bedobja a törölközőt, unja a banánt stb.) Kérem, hozzon példát a személyes tapasztalataiból.
- Ha a FNY-ben van frazéma, milyen módszerekkel, választási lehetőségekkel lehet ezeket megfeleltetni? Kérem, fejtse ki röviden.
- Hogyan dönti el, hogy egy FNY-i frazéma megfeleltetésekor milyen módszert alkalmaz? Kérem, fejtse ki röviden.
- Mi alapján dönt úgy, hogy frazémát alkalmaz a CNY-ben, ha a FNY-ben nincs frazéma? Kérem, fejtse ki röviden.
- A fordítókat számos alkalommal éri pozitív és negatív kritika is. Előfordult-e Önnel, hogy bármilyen, frazémákkal (és megfeleltetéseikkel) kapcsolatos visszajelzést kapott (pl. lektoroktól, olvasóktól)? Ha igen, kérem, fejtse ki röviden a következő kérdésnél.
 - igen
 - nem
- Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszol, kérem, válaszát itt fejtse ki röviden.
- Van-e felelőssége a fordítónak abban, hogy a fordítás által új frazémák kerülnek be és honosodnak meg a CNY-ben? Ha igen, kérem, fejtse ki röviden a következő kérdésnél.
 - van
 - nincs
- Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, válaszát itt fejtse ki röviden.
- Mindig ugyanúgy feleltet meg egy többször előforduló FNY-i frazémát?
 - igen
 - ritkán
 - többnyire
 - nem

- Ugyanúgy jár el, amennyiben CAT-eszközt (pl. MemoQ, Trados stb.) használ?
 - nem használok CAT-eszközt, viszont mindig ugyanúgy feleltetem meg ugyanazt a frazémát
 - nem használok CAT-eszközt, és ugyanazt a frazémát sem feleltetem meg mindig ugyanúgy
 - igen, használok CAT-eszközt, ezért mindig ugyanúgy feleltetem meg ugyanazt a frazémát
 - igen, használok CAT-eszközt, de ugyanazt a frazémát nem feleltetem meg mindig ugyanúgy
- Célszerűnek tartja-e, hogy a CAT-eszközök használata során a fordítói rács mellett a találatoknál megjelenjen, hogy az adott kifejezés frazéma (pl. felső indexben PHR)? Kérem, fejtse ki röviden.
- Milyen mértékben lehet kreatív és/vagy kell kreatívnak lennie a fordítónak egy frazéma megfeleltetése során? Kérem, válaszát egy 0-tól 5-ig terjedő skálán jelölje. (0: egyáltalán nem, 5: a lehető leginkább)
 - 0
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
- Kérem, az előző kérdésre adott válaszát (számot) itt indokolja meg röviden.
- Milyen forrásokra támaszkodik egy frazéma megfeleltetése során?
 - nyomtatott szótárak
 - online szótárak
 - nyomtatott gyűjtemények
 - online gyűjtemények
 - online párhuzamos szövegek
 - online adatbázisok
 - saját (kreatív) megoldások
 - egyéb
- Ön szerint egy frazéma megfeleltetése során milyen mértékben segít a (frazémát körülvevő) kontextus? Kérem, válaszát egy 0-tól 5-ig terjedő skálán jelölje. (0: egyáltalán nem, 5: a lehető leginkább)
 - 0
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5

- Kérem, az előző kérdésre adott válaszát (számot) itt indokolja meg röviden.
- Ön szerint van-e olyan eset, amikor a fordító nem frazémaként ért egy frazémát (hanem szó szerint) a fordítási tevékenység során?
 - igen
 - nem
- Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszol, kérem, válaszát itt fejtse ki röviden.
- Amennyiben bármelyik kérdéssel kapcsolatban van meglátása vagy szívesen kifejtene bővebben a választ, itt meg tudja tenni. Ebben az esetben kérem, hogy a kérdés számának feltüntetése után fogalmazza meg gondolatait.